

„Ifjú szívekben élek”

A föltámadt Ady

Születésének 100. évfordulójára kapcsán szinte minden művészeti ág képviselői igyekeznek elmondani, megfogalmazni azt a termékenyítő és tapláló örökséget, amit a magyar költészet e kiemelkedő alakjának élete és munkássága jelent számára. Talán soha annyian nem forgatták Ady verseit, publicisztikai írásait, novelláit, mint az idén, soha annyi Adynak ajánlott vers nem született, soha ennyi kép, szobor nem idézte alakját. Kiállítások sora, előadások, irodalmi műsorok, pályázati anyagok idézik a költő alakját, szellemét, költői géniuszát.

Ebben a kulturális pezsgésben szembeszegeződik a kérdés: mennyire ismerjük Adyt, költészményeit, élete fordulatait, korának hullámveréseit? Hogyan látjuk mi, több emberöltővel követve őt; mit értünk meg verses üzeneteiből; érdemesek vagyunk-e stafétabotjára? Ilyen megfontolásokból hívta munkára a fiatal képzőművészeket és zeneszerzőket a Fiatal Képzőművészek Stúdiója, valamint a Magyar Zene-művészek Szövetsége és a Szerzői Jogvédő Hivatal. Ebből a megfontolásból kértek fel költőket, írókat a vallomástevése.

Három fiatal, Szegedhez erős szálakkal kötődő alkotó, három műfajban jelentős műveket produkált. Lapis András szegedi szobrászművész a Stúdió Adypályázatának egyik nyertese, Huszár Lajos zeneszerző, a Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola tanára, harmadmagával megosztott díjat kapott, míg Baka István költőt, a Kincskereső munkatársát a zalaegerszegi Reflex Színpad hívta nagy munkára. (Az ifjú képzőművészek Új vizeken járok címmel rendeztek tárlatot, a fiatal zeneszerzők Ady-műveit november 25-én mutatják be a Zeneakadémián, Baka István Háborús téli éjszaka című hosszú versének irodalmi színpadi premierje pedig november 21-e, s az Életünk 6. számában jelenik meg.)

A három fiatal művész arra kértük, beszéljen díjnyertes munkájáról, arról a nehéz, izgalmas és szép feladatról, amit Ady megidézése jelentett egy más művészeti ág sajátos eszközeivel. 100 év múltával. Vállalkozásuk azért sem lehetett könnyű, mert meg kellett küzdeniük a már meglévő ábrázolásokkal, zenei kompozíciók hatásaival, a sok Ady-nak dedikált vers sokféle indulatával.

Lapis András:

— Tíz évvel ezelőtt Ady Endre volt a kedvenc költőm. Később mások műveivel kezdtem barátkozni, Ady verseinek élménye megakult. Most újraolvastam szinte egész életművét. Mit jelentett ez számomra? Próbáltam szembesíteni Ady verseinek titokzosságát, érzelmeinek hatalmas hullámzását, gondol-

talnak merész szárnyalását, a kor művészi divatáramlatával, a szecesszióval, s nem találtam kapcsolatot Ady emberi és művészi mélységei, valamint a kordivat felszínes, játékos, olcsó és üres szépelgése között. Úgy éreztem, ha ebből indulok ki, munkám pusztán illusztráció lenne. Ekkor kézbe vettem Szerb Antal irodalomtörténetét, s az ő megállapítására kulcsot adott kezembe. A magyar irodalom története című munkájában azt írja — hiszem, hogy ez ma is érvényes —, hogy Ady olyan személyiség volt, aki kikristályosította maga körül az irodalmi értékrendet, meghatározó emberi, politikai és művészi magatartásmércét jelentett, olyan ember volt, akit ellenfeleivel mérni is tiszteletet parancsoló. Megelőzte korát, kijelölte a jövő útját. S ezek után felmerült bennem a kérdés: hol van most Ady Endre? Ez a kérdés lett szobrom lényege. Eltűnt a tankönyvek kötelező verseinek süllyesztőjében? Pusztán névvé változott tartalom, tehát versismeret és versélmény nélkül? Elnementem iskolákba, klubokba, beszélgettem fiatalokkal és idősebbekkel. Arra a kérdésre kerestem választ, hol van a szívekben, a fejekben? Ismerik-e eléggé Adyt? Meg kell mondanom, tapasztalataim nem nagyon rózsásak. Sok a felszínes ismeret, a másodlagos élmény. Számomra ez megrázó és felkavaró volt. Az aggodás, a szeretet szülte munkámat, azt a két szétlatható bronzhasáb, melyet „Ady Endre magyar poeta emlékére” szenteltem, s mely, mint évezredeké közt a korabeli levélnyomatokat, zárja magába Ady alakját, szellemi hagyatékát. A felszínen, a szobor felületén szecessziós motívumok láthatók, de belül, ebben a bronztömbben ott van Ady negatív alakja. Ez a negatív forma egyrészt a költő hiányára utal, másrészt kitölthetetlen, eltörölhetetlen nyomátára. Csak akkor nyílik meg a bronzhasáb előttünk, ha szétlöljük, ha meg akarjuk ismerni, ha él bennünk a találkozás, a megismerés vágya, ha keressük Adyt. Hiszem, ha sokan keressük, ha mind többen meg akarjuk ismerni, ismét közöttünk él majd verseivel, gondolataival és érzéseivel, emberi és művészi példájával.

Huszár Lajos:

— A zene a művészetek legelvontabb világa. Gyakran mondják azok a zeneszerzők, akik éneklésre vagy kórusokra komponálnak, hogy legzártebben pusztán hangsorokra, jelents nélkül szövegekre írnak zenét. Ady Endre versei pedig nagyon is konkrétak, csak egy irányból közelíthetők, csak egyféle módon értelmezhetők. A harmadik nehézség a zeneszerzők örök és feloldhatatlan ellentmondása: már meglévő, öntörvényű műal-

kotás felhasználásával egy más műtájban, annak saját törvényeit figyelembe véve új, öntörvényű művet alkotni. A vers és a zene csak akkor kapcsolódhat harmonikusan és szervesen, ha összeköti a zeneszerző személyisége. De ennek a személyiségnek érteni és szeretni kell a verset, érteni és szeretni kell a muzsikát. Nekem sohasem volt kedvenc költőm Ady. Verseit hallatán mindig a vörös és a fekete drámai ellentét jutnak eszembe, alkotótól idegenek hatalmas indulatai, nagy mélységei, robbanó érzései. Ráadásul az iskolában sem ismertük meg eléggé Ady sokszínű, gazdag költészetét. Azt is be kell vallanom, hogy most, amikor Ady minden költeményén átrágtam magam, csodálatos versekre akadtam, számomra eddig ismeretlen költeményeket fedeztem fel. Hatott munkámra Latinovits Zoltán csodálatos versmondása. A zenei ihletést hitem szerint nem egy-egy vers hangzó zeneisége, nem ritmusa, rímeinek csengése adja, tehát nem a formai elemek, hanem a gondolati-érzelmi harmónia, a képszerű látásmód, a láttatás ereje, a dramaturgiai váz, ami például párhuzamba hozható egy-egy zenei szerkezettel. Két versét zenésítettem meg, a Szeretném, ha szeretnének és a De ha mégis címűeket. Mindkettőt basszusszólóra és zongorára írtam. Differenciált, modern zenét igyekeztem csinálni. Alkotás közben Gregor József operaénekes barátomra gondoltam — ő éneklí majd a zeneakadémiai koncerten.

Baka István:

— Hajlamosak vagyunk agyonünnepelni és agyonbeszélni nagyjainkat. Mégis beálltam a sorba azzal, hogy írtam egy hosszú verset az Ady-évfordulóra? Ráadásul felkérésre! Kevés reményem lehet, hogy ezt a verset nem sorolják az „évfordulós” termékek közé, holott a szándékom se Ady ünneplése, se magyarázása nem volt. A zalaegerszegi Reflex Színpad felkérése egyszerűen a rég hiányzó „ürügyet” adta meg nekem, hogy egy s más! elrendezzek magamban, leírjak erről a földről, ahol élek, ennek a földnek jelenbe ágyazódó múltjáról. Szerénytelenség, de talán logikus egy ilyen vers lírai hőseül Ady Endrét választani, aki a tisztánlátás, az önmagához és fajtalához való szigor legnagyobb példája irodalmunkban és történelmünkben. Nem olcsó aktualizálásra törekedtem, hanem az Ady-magatartás felmutatására, hiszen az ő világgal való szembenézése, Magyarország és Közép-Európa iránti szerelmes gyűlölete ma is érvényes. És hiányzik. Verset írtam, nem színpadi művet (azt aligha tudnék), de nem oratóriumot. En egyszerűen „hosszú versnek” nevezem. Izgalommal várom, hogyan jeleníti meg Mérő Béla ezt a színpadszerűtlen vershalmazt. A vers címe: Háborús téli éjszaka.

Adyra emlékeztető lírai hőseim a világháború és a közeledő halál szoritásában vet számot életével és azzal a korrall-világgal, amelyben élnie adatott. A háború képei mintegy körülindázzák emlékeit és vallomásait. Az indulás éveinek már illúziótlan elzártsága, a forradalmi láznak háborús hisztériába való átcsapása, a dzsentrível való kegyetlen-ironikus leszámolás és végül a megzsenvedett hazaszeretet — ezeket a motívumokat próbáltam magaméva hasonítani Ady világából úgy, hogy a vers róla szóljon, de ne csak róla, hanem a századelő nagy forradalmi nemzedékének ma is érvényes tanulság sorsáról. Az érvényeset kerestem hát, aminek helye van világszemléletünkben, de nem az aktualizálás szintjén. Hogy ebből mi valósult meg és mi nem, azt nem az én dolgom eldönteni. Ady verseiből csak idézek, egy-egy utalással azonban találkozhat a figyelmes olvasó. Kicsi — de kénytelenem megkövetkeztet — dolgok ragadtak meg a versben az Ady-irodalomból. Az például, hogy összetépte és tűzbe vetette kedves bibliáját, az, hogy kedvenc nótája így kezdődött: *Befűtta az utat a hó, / Cél-talanul fut a fakó.* Ez a motívum lett az egész vers magja, a téli éjszakában utat veszthe bolyongó utas látomása (az „*eltévedt lovasé*”) indította el bennem a verset.

TANDI LAJOS

Baka István

Háborús téli éjszaka

(RÉSZLET)

VI. (Vadászat)

Lovas árnyalakok a ködben, a horizont körhintaként forog, vonulnak lassan festett naplementék, kútgépek, ózek, bőgő szarvasok, cukormáz-tavon hatyuárnyak, s egymásba folyva virradatok, esték forognak a körhinta koronáján, deres mezőn: mézeskalács szíven halastó tükrös négyzöge remeg, kicirkalmazva rajta: Örök Emlék, betűi közt halszáj tátong: csclédány készségesen tárulkozó öle, s a messzeségből csizmák döngenek, tágul a táj s szűkül, új s új menetre fordul a körhinta, kíséri csigánybánda és katonazene. Rákóczi-induló, Radetzky-mars, és Száz forintnak ötven a fele, s paták szikráznak, csizmák döngenek, lovas árnyalakok a ködben, forog a hinta, tart tovább a búcsú, körvadászat papírmásé lovon, úri vadászat, nincsen kezdete, úri vadászat, vége nincs soha, hová futhatnál, virradat vada, hová futhatnál, vadnyúl, szarvas, óz, előtled válik hallongó cigánnyá, s zendít rá trágár nótára a fűz, sörétszemekkel riasztgat a bodza, véredül fröccsen szét az áfonya, úri vadászat, nincsen kezdete, úri vadászat, vége nincs soha, boldog, ki hulltát érezvén megállhat, s golyó teríti földre, nem kutya, és tart tovább a búcsú, a vadászat, a horizont körhintaként forog, mézeskalács-dzsentrik nyeregbe szállnak, lányzóbak rózsaszínű álmai, bugyjké, akik letélneti vágnak, fonnyadt emlékek, kik gyötretni vágnak, lapos bukszak és duzzadó herék, hová futhatnál, virradat vada, kutyák kerülnek mindenütt eléd, úri vadászat, nincsen kezdete, úri vadászat, vége nincs soha, és vár a bor a kocsmaszalon, nagy kancsó és tizenhárom pohár, kör en, mint Krisztus az apostollokkal, torzkérül az Utolsó Vacsora, hová futhatnál, virradat vada, hová futhatnál vadnyúl, szarvas, óz, előtled válik hallongó cigánnyá, s zendít rá trágár nótára a fűz, üres a kocma, de majd megtelik veríték-, vér-, nyers hús- és kancsazzal, okádék búzéval, no meg a nóták édes és akácvirágillatával, és kártya csattog, mintha angyalszárnyak, s holna is tart a búcsú, a vadászat, forog tovább a horizont, forognak papírlóvasok a papírlóvon, mézeshuszárók a kalácslóvon, egymásba folynak virradatok, esték, ezer éve vadászat, vigalom, úri vadászat, nincsen kezdete, úri vadászat, vége nincs soha, árnyhatyúk úsznak cukormáz-tavon, és kártya csattog, mintha angyalszárnyak, forog a hinta, kancsók, poharak, és Lement a nap a maga járásán, Akácós út, ha végigmezyek rajta én, tart még a búcsú, a hajtóvadászat, boldog a vad, ki puská elé állhat:

SEBÉBŐL VÉRZIK EL AZ ORSZÁG.

